

ՌՈՍԵԼԱ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ

ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի
Եվրոպական և միջազգային իրավունքի
ամբիոնի հայցորդ

**«ՕՏԱՐԵՐԿՐՅԱ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԲԱԶԱ»
ՀԱՄԿԱՅՈՒԹՅԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ**

Ժամանակակից միջպետական հարաբերությունների բաղկացուցիչ տարր է դարձել մի պետության կողմից մյուս պետության տարածքում ռազմական բազա տեղակայելը, ինչը հաճախ առաջացնում է բազմաթիվ իրավական հարցեր:

Արտասահմանում տեղակայված օտարերկրյա ռազմական բազաների իրավական կարգավիճակը առավել համապարփակ պատկերացնելու և առաջացող իրավական հիմնախնդիրների համար խորքային լուծումներ գտնելու նպատակով՝ ամենից առաջ պետք է հասկանալ, թե ինչ է իրենից ներկայացնում օտարերկրյա ռազմական բազան միջազգային իրավունքի շրջանակներում:

Սույն ուսումնասիրությամբ, անդրադարձ կատարելով օտարերկրյա պետության տարածքում մեկ այլ պետության ռազմական ուժերի ներկայության հնարավոր տարբերակներին, փորձ է արվում իրավունքի շրջանակներում սահմանել «օտարերկրյա ռազմական բազա» հասկացությունը և վեր հանել վերջինիս առանձնահատկությունները:

Հիմնաբառեր - օտարերկրյա ռազմական բազա, միջազգային իրավունք, ինքնիշխանություն, օտարերկրյա ռազմական տեղակայում, ռազմական օբյեկտ:

Մի պետության կողմից մեկ այլ ինքնիշխան պետության տարածքում ռազմական ուժեր և, մասնավորապես, ռազմական բազաներ տեղակայելու միջպետական հարաբերությունների շրջանակներում հաճախ առաջացող իրավական խնդիրները ու հակասությունները ուսումնասիրելու և դրանց հնարավոր լուծման ուղիները գտնելու համար, նախ և առաջ, անհրաժեշտ է հասկանալ, թե իրենից ինչ է ներկայացնում «օտարերկրյա ռազմական բազան» միջազգային իրավունքի համատեքստում:

Ընդհանուր առմամբ, ռազմական բազաները կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ ազգային պետության տարածքում գոյություն ունեցող բազաներ և բազաներ, որոնք տեղակայված են օտար պետության տարածքում: Այս համատեքստում պետք է ընդգծել, որ մեր խնդիրն օտարերկրյա պետության տարածքում գտնվող ռազմական ուժերի միջազգային իրավական կարգավիճակի ուսումնասիրությունն է:

Ժամանակակից միջազգային իրավունքի ներքո կարելի է առանձնացնել օտարերկրյա ռազմական ներկայության մի շարք դրսևորումներ, մասնավորապես՝

1. «հումանիտար ինտերվենցիա», որով բնորոշվում են այն գործողությունները, երբ մի պետության կամ պետությունների խմբի կողմից ուժ կամ ուժի սպառնալիք է գործադրվում մեկ այլ՝ օտար պետության սահմաններում, առանց տվյալ պետու-

թյան համաձայնության կամ թույլտվության՝ մարդու (սեփական քաղաքացի չհանդիսացող) իրավունքների կոպիտ և մեծամասշտաբ ոտնահարումները կանխելու նպատակով: Ինչպես երևում է սահմանումից, այս տեսակ ռազմական գործողությունների ակնհայտ տարբերակիչ հատկանիշներից է, պայմանականորեն կոչված, հյուրընկալող պետության համաձայնության բացակայությունը:

2. «Խաղաղության աջակցման գործողություններ», որոնք ներառում են ավանդական խաղաղապահ գործողություններից մինչև կանխարգելիչ և ուժի կիրառման միջոցով խաղաղության պարտադրման միջոցները: Այս խմբի գործողությունների բնութագրիչ հատկանիշներից է այն, որ հիմքում դրվում է հյուրընկալող պետության հրավերը կամ համաձայնությունը, ինչպես նաև այն, որ սույն գործողությունների մեծ մասը լիազորվում է ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի կողմից: Խաղաղության աջակցման գործողությունները կարող են իրականացվել ՄԱԿ-ի, տարածաշրջանային որևէ կազմակերպության կամ պետությունների կողմից՝ շրջանակներում²:

3. Սահմանապահ առաքելություններ՝ երբ պետական սահմանների պահպանության հարցում, պայմանագրային հիմունքներով, մի պայմանավորվող պետության սահմանապահ գործերի կողմից օժանդակություն է տրամադրվում մյուս պայմանավորվող պետությանը: Այս տեսակ միջ-

www.ardaradutyjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

պետական համագործակցություններ են ձևավորվել, օրինակ՝ Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության³ միջև ու Տաջիկստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության⁴ միջև:

4. Արտասահմանում խաղաղ պայմաններում ռազմական ուժերի և ստորաբաժանումների տեղակայում ու ռազմական գործողությունների իրականացում հյուրընկալող պետության համաձայնությամբ և համագործակցությամբ: Օտարերկրյա այս տեսակ ռազմական ներկայությունը բնութագրվում է մի պետության տարածքում մեկ այլ պետության ռազմական ուժերի երկարատև տեղակայումով, և իրենից ներկայացնում է պայմանավորվող պետությունների միջև կանոնավոր համագործակցություն⁵:

Արտասահմանում օտարերկրյա ռազմական ներկայության վերոնշյալ հնարավոր տեսակների հաշվառմամբ՝ հարկ ենք համարում նշել, որ սույն ուսումնասիրության առարկա հանդիսացող օտարերկրյա ռազմական բազաները գտնվում են վերը թվարկված վերջին խմբի ներքո, և, ըստ այդմ էլ, սույն ուսումնասիրությունը կենտրոնացվել է միայն նշված բնորոշմանը համապատասխանող օտարերկրյա այն ռազմական տեղակայումների վրա, որոնց հիմքում ընկած են պայմանավորվող պետությունների համաձայնությունը և երկարատև ռազմական համագործակցությունը՝ տարաբնույթ նպատակներով:

«Օտարերկրյա ռազմական բազա» հասկացությունը մեկնաբանելիս պետք է հաշվի առնել, որ օտարերկրյա ռազմական բազաների շուրջ իրավահարաբերությունները տարբեր ժամանակաշրջաններում կրել են միանգամայն տարբեր բնույթ: Մասնավորապես, նախկինում այս տեսակ հարաբերությունները միջազգային իրավունքի դերակատարների միջև առանձնացել են գաղութատիրական սկզբունքներով և այլ պետությունների նկատմամբ գերիշխանություն հաստատելու փորձերով: Ենթարկվելով պատմական տարբեր ժամանակաշրջանների և գործոնների ազդեցությանը՝ խաղաղ պայմաններում մի պետության կողմից մեկ այլ պետության տարածքում ռազմական ուժերի տեղակայման պրակտիկան՝ որպես ժամանակակից միջազգային իրավական ֆենոմեն վերաճակերպվել է միայն Միավորված ազգերի կազմակերպության կազմավորումից հետո, երբ վերջինիս կանոնադրության 2-րդ հոդվածով⁶ ամրագրվեց պետությունների կողմից ուժ կամ ուժի սպառնալիք կիրառելու իրավունքի սահմանափակման վերաբերյալ դրույթը:

Ըստ այդմ, ժամանակակից միջազգային իրավունքի ներքո, հարգելով պետությունների ինքնիշխան հավասարության սկզբունքը, «օտարերկրյա ռազմական բազա» հասկացությունը սահմանելիս՝ առաջնայնորեն պետք է ուշադրություն հատկացնել և առանձնակի ընդգծել **ինքնիշխան** պետության փաստը: Այնուհետև, ինչպես արդեն մեր կողմից նշվել է վերևում, պետությունների միջև այս տեսակ ռազմական համագործակցության բնորոշման հարցում կարևորվում է ռազմական ուժերի երկարատև տեղակայման հանգամանքը: Այսինքն՝ որևէ ինքնիշխան պետության տարածքի օգտագործումը օտարերկրյա ռազմական ուժերի կողմից որպես ռազմական բազա բնորոշելու համար՝ անհրաժեշտ է օտարերկրյա պետության տարածքում որոշակի ժամանակահատվածում տվյալ ուժերի տեղակայման փաստի առկայություն: Սույն պայմանի ընդգծման նպատակը կայանում է նրանում, որ մի պետության ռազմական ուժերի կողմից մյուս պետության տարածքի օգտագործումը՝ պայմանավորված որոշակի ժամանակավոր պայմաններով կամ հանգամանքներով, հնարավոր լինի տարբերակել «օտարերկրյա ռազմական բազա» հասկացության ներքո ընկնող հարաբերություններից: Օրինակ՝ ռազմական կոնտինգենտի կարճաժամկետ մուտքը մի պետության տարածք մեկ այլ վայր տեղափոխվելու նպատակով, չի կարող հավասարեցվել ռազմական բազա տեղակայելուն:

Այսպիսով, «օտարերկրյա ռազմական բազա» հասկացության ներքո, առաջին հերթին, մենք հասկանում ենք օտարերկրյա ռազմական ուժերի կողմից պայմանագրային հիմունքներով այլ պետության որոշակի տարածքի կանոնավոր օգտագործում՝ ռազմական նպատակներով: Ըստ այդմ, խնդրո առարկա միջպետական իրավահարաբերությունների կարևոր բաղադրիչ կարելի է դիտարկել՝ հյուրընկալող պետության կողմից իր տարածքի մի մասի նկատմամբ օգտագործման իրավունքների փոխանցումը ուղարկող պետությանը⁸:

Անդրադառնալով եզրութաբանության ընտրությանը, պետք է նշել, որ երկար ժամանակ «ռազմական բազա» եզրույթով բնութագրվող երևույթի սահմանման համար ներկայումս օգտագործվող հասկացությունների հարցում առկա է որոշակի իմաստային խառնաշփոթ: Թերևս, նախկինում օգտագործվում էին այդ հասկացությունները սահմանումների անորոշության վերաբերյալ՝ առանց որևէ պատկերացման:

Եթե անդրադառնանք ռազմական բազաների վերաբերյալ կնքվող պայմանագրերում կիրառվող եզրութաբանությանը, ապա վերջիններիս ուսում-

նասիրությունից ակնհայտ է դառնում եզրույթների հստակ և կոնկրետ օգտագործման բացակայությունը:

Այսպես, առավել նեղ իմաստով, հաճախ հանդիպում են «բազա», «օբյեկտ», «ռազմական հասանելիություն» և «տեղակայում» եզրույթները: Հարկ է նկատել, որ եզրույթների միջև երբեմն տարբերակում դնելու հիմնավորումը կապվում է այնպիսի հիմնահարցերի հետ, ինչպիսիք են՝ օտարերկրյա ռազմական ներկայության տեսակները և աստիճանները, այդպիսի ներկայության քաղաքական և տնտեսական պայմանները և ժամանակավոր կամ մշտական լինելը:

Այնուամենայնիվ, տերմինաբանության այս կամ այն ընտրությունը շատ հաճախ պայմանավորված է լինում ոչ այնքան իրավական, որքան քաղաքական նկատառումներով, ուստի իրավունքի տեսանկյունից այս սահմանումների միջև բաժանարար գիծը գտնելը դժվար է, և պատահական չէ, որ վերջիններս հաճախ օգտագործվում են՝ միմյանց փոխարինելով: Օրինակ՝ որոշ տեսաբանների կարծիքով «ռազմական տեղակայում»-ը սովորաբար կրում է խիստ տեխնիկական եզրույթի բնույթ՝ գուրկ գաղափարական բովանդակությունից և, հիմնականում, վերաբերում է մեկ գործառույթով սահմանափակ գործողության¹⁰, սակայն քիչ չեն նաև այն դեպքերը, երբ վերջինս օգտագործվում է որպես ընդհանուր տերմին, որի մեջ ընդգրկվում են և՛ «բազա», և՛ «օբյեկտ» հասկացությունները¹¹:

Ներկայումս իրավունքի տեսաբանների կողմից ամենից հաճախ օգտագործվում է «բազա» եզրույթը, չնայած՝ պայմանագրային դրույթներում քիչ չի հանդիպում նաև «օբյեկտ» եզրույթը: Հատկանշական է, որ ռազմավարական ուսումնասիրությունների վերաբերյալ գրականության մեջ վերջին տարիներին փորձ է արվում խիստ տարբերակում դնել վերոնշյալ երկու սահմանումների միջև, ինչը զգալի իմաստային շփոթություն է առաջացնում: Ինչպես նշվում է ոլորտի հայտնի տեսաբան Ռոբերտ Հարկավիի կողմից՝ խոսքը վերաբերում է «ինքնիշխան վերահսկողության, բացառիկ օգտագործման կամ հասանելիության աստիճանները նկարագրող գործընթացին»¹², ինչպես նաև խոշոր տեղակայումների համար «բազա» եզրույթը, իսկ ավելի փոքրերի դեպքում՝ «օբյեկտ» եզրույթը օգտագործելու միտմամբ:

Այս տարբերակումը համարելով հնացած՝ հարկ ենք համարում նշել, որ ըստ սույն մոտեցման կողմնակիցների, «բազա» եզրույթը բնորոշում է այն իրավիճակը, երբ օտարերկրյա պետությունն ունի անարգել մուտքի և ազատ գործելու հնարավորություն:

Ըստ այդմ, վերջիններս տեսակետով «օբյեկտ»-ը դարձել է առավել նախընտրելի եզրույթ, և կիրառվում է այն իրավիճակներում, երբ հյուրընկալող պետությունը ունի առավելագույն ինքնիշխանություն, իսկ ուղարկող պետությանը տրված մուտքի և տարածքի օգտագործման հնարավորությունը պայմանական է սահմանափակված և ենթակա է օգտագործման վերաբերյալ տվյալ իրավիճակում կայացվող ժամանակավոր համաձայնություններին¹³:

Եթե հետևենք այս մոտեցմանը, ապա, օրինակ, նախկին գաղութային տարածքներում եվրոպական երկրների տեղակայումները կբնորոշվեն «բազա» եզրույթով: Ընդ որում, հաշվի առնելով, որ նախկինում այն, ինչ սահմանում էին որպես «բազա», այժմ ընկնում է «օբյեկտ» եզրույթի ներքո, ներկայումս առաջ է քաշվում այն տեսակետը, որ վերացած գաղութատիրության և գլոբալ ինքնիշխանության դարաշրջանում այլևս չկան «բազաներ», այլ գոյություն ունեն միայն «ռազմական օբյեկտներ»¹⁴:

Այս տեսակետը, գուցե, անվանապես ճիշտ է, սակայն տեսաբանների մեծամասնությունը շարունակում է օգտագործել նախկին եզրույթը, քանի որ նման մոտեցումները կամ տարբերակումները դեռևս մնում են քաղաքական հարթակում, իսկ իրավունքի տեսանկյունից որևէ նորը հստակ սահմանագիծ չի նախանշում օգտագործվող եզրույթների միջև: Ավելին, օտարերկրյա ռազմական ներկայության վերաբերյալ կնքվող բազմաթիվ միջազգային պայմանագրերում, որոնք միջազգային իրավունքի կարևորագույն աղբյուրներ են, օգտագործվում է «ռազմական բազա» եզրույթը:

Ի հավելումն վերոգրյալի՝ պետք է նշել, որ ներկայումս տեսության մեջ որպես առավել լայն հասկացություն է դիտարկվում «ռազմական հասանելիությունը»: Այն ներառում է ոչ միայն մշտական կամ երկարաժամկետ բազային տեղակայումները, այլև այնպիսի գործողություններ, ինչպիսիք են՝ նավատորմի՝ նավահանգիստ ժամանելը, ձկնորսական կամ օվկիանոսային նավերի համար կանոնավոր կամ պարբերական մուտքի թույլտվությունը, օդային տարածքի օգտագործումը, հատուկ ռազմական ինքնաթիռների երթևեկությունը (երբեմն նաև կոմերցիոն օդանավակայանների օգտագործում), հետախուզական գործունեությունը՝ ամբողջովին գաղտնի կամ ոչ, և այլն¹⁵:

Կարելի է օգտագործել նաև ավելի լայն իմաստ ունեցող «օտարերկրյա ռազմական ներկայություն» հասկացությունը: Այն ներառում է և՛ «բազա», և՛ «օբյեկտ», և՛ «ռազմական հասանելիու-

www.ardaradutyjournal.com

թյուն» տերմինների բովանդակությունը:

Ինչ վերաբերում է ռազմական բազաների դասակարգմանը, ապա կարելի է մատնանշել բազմաթիվ տեսակներ, սակայն իրավական կարգավորման առանձնահատկությունների տեսանկյունից մեր կողմից որպես առավել նպատակահարմար դասակարգման եղանակ է դիտարկվում հետևյալ ձևաչափը՝

1. ըստ տեղակայման վայրի ռազմական բազաները բաժանվում են երեք խմբի՝ ռազմածովային, ավիացիոն և ցամաքային,

2. ըստ տեղակայման իրավական հիմքի օտարերկրյա ռազմական բազաները կարելի է բաժանել հետևյալ կերպ՝ որոշակի տարածքում պետությունների միջև երկկողմ պայմանագրի հիման վրա տեղակայված բազաներ, որոնք որևէ միջազգային կազմակերպության կամ բազմակողմ համաձայնագրի շրջանակներում են տեղակայվում դաշնակից պետության տարածքում (օրինակ՝ ՆԱՏՕ-ի անդամ պետությունների միջև կնքված համաձայնագրի¹⁶ հիման վրա տեղակայված բազաները)¹⁷,

3. ըստ տեղակայման նպատակի օտարերկրյա ռազմական բազաները կարելի է բաժանել երկու տեսակի՝ որևէ դաշինքի շրջանակներում դաշնակից պետության պաշտպանությունը ապահովող և սեփական պետության շահերին ծառայող:

Մեր կողմից առաջարկվող դասակարգման այս եղանակը վերջնական և միանշանակ չէ, և հիմնահարցի դիտարկման տարբեր տեսանկյունների առնչությամբ կարելի է առանձնացնել դասակարգման նոր եղանակներ: Հարկ է նկատել նաև, որ երբեմն այս առանձնացված տեսակները կարող են միախառնվել միևնույն ռազմական բազայի դեպքում: Օրինակ՝ 1995թ. կնքված «Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ռուսական ռազմական բազայի վերաբերյալ»¹⁸ պայմանագրի 3-րդ հոդվածում և վերոնշյալ պայմանագրում փոփոխություններ կատարելու մասին «Արձանագրություն 5-ում»¹⁹ ամրագրված է, որ ռուսական ռազմական բազան Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվելու ընթացքում Ռուսաստանի Դաշնության շահերի պաշտպանությունից բացի, ՀՀ զինված ուժերի հետ համատեղ, ապահովում է Հայաստանի Հանրապետության անվտանգությունը:

Ազգային իրավունքի շրջանակներում «ռազմական բազա» հասկացությանը անդրադառնալով՝ պետք է նշել, որ այստեղ նույնպես իրավական տարբերակում չի նկատվում տերմինաբանության

հարցում, իսկ գիտական շրջանակներում առավել տարածված է հենց «բազա» եզրույթը: Ընդ որում՝ ազգային իրավական համակարգի կարևորագույն մաս հանդիսացող «Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև Հայաստանի Հանրապետության տարածքում ռուսական ռազմական բազայի վերաբերյալ»²⁰ պայմանագրում «ռազմական բազա» հասկացությունը իրավական ամրագրում է ստացել: Պայմանագրի հոդված 1-ում տրվում է պայմանագրի շրջանակներում «ռուսական ռազմական բազա» հասկացության նշանակությունը, որտեղ նշվում է, որ վերոնշյալ եզրույթի ներքո հասկացվում են Ռուսաստանի Դաշնության զինված ուժերի ռազմական կազմավորումները, որոնք տեղակայված են Հայաստանի Հանրապետության կողմից հատկացված իր տարածքի հատվածների վրա՝ կողմերի միջև հստակ հաստատված և համաձայնեցված սահմաններում:

Ամփոփելով նշված փաստերը՝ «*օտարերկրյա ռազմական բազա*» եզրույթը կարելի է սահմանել հետևյալ կերպ. «*Օտարերկրյա ռազմական բազաները պայմանագրային հիմունքներով խաղաղ պայմաններում մի պետության ռազմական ուժերի կանոնավոր տեղակայումներն են որևէ այլ՝ օտարերկրյա ինքնիշխան պետության տարածքում, որոնք վերջինիս կողմից իրենց փոխանցված իրավունքների շրջանակներում օգտագործում են տվյալ հատկացված տարածքը՝ ռազմական գործունեություն իրականացնելու նպատակով*»:

Անշուշտ, որևէ կոնկրետ ռազմական բազայի վերաբերյալ սահմանումը կարող է այլ կերպ ձևակերպվել տվյալ բազայի տեղակայման վերաբերյալ պայմանագրով, սակայն յուրաքանչյուր դեպքում կարևոր է հիմնվել գոյություն ունեցող ընդհանուր միջազգային իրավական սկզբունքների և նորմերի վրա:

Հարկ է ընդգծել նաև, որ անկախ նրանից, թե որևէ կոնկրետ պայմանագրում ինչպիսի եզրույթ կօգտագործվի օտարերկրյա ռազմական ներկայության բնութագրման համար, լինի «ռազմական բազա», «օբյեկտ», թե «տեղակայում», տվյալ ռազմական ներկայության իրավական բնույթը, կարգավիճակը և իրավասությունների շրջանակը սահմանվում է միայն պայմանագրի համապատասխան դրույթներով: Ուստի, քանի դեռ միջազգային իրավունքում չկա կողիֆիկացված նորմ, որը կմատնանշի, թե կոնկրետ սահմանված դեպքում, ինչպիսի եզրույթ պետք է օգտագործել, սահմանումների ընտրությունը դեռևս մնում է պետությունների քաղաքական հարաբերությունների հարթակում:

¹ St' u, Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas edited by J. L. Holzgrefe, Robert O. Keohane; United Kingdom, Cambridge University Press 2003, p. 18.

² St' u, Mette Prasse' Hartov- NATO Status of Forces Agreement: Background and a Suggestion for the Scope of Application; Baltic Defence Review No. 10, Volume 2/2003.

³ St' u, Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող Ռուսաստանի Դաշնության սահմանապահ զորքերի կարգավիճակի ու նրանց կենսագործունեության պայմանների մասին պայմանագիր, 1992թ. սեպտեմբերի 30, <https://uic.am/wp-content/uploads/2015/08/Paym-sahmanapah-arm.pdf> (վերջին անգամ օգտվելու ամսաթիվ՝ 21.06.2020):

⁴ St' u, Соглашение между Российской Федерацией и Республикой Таджикистан о сотрудничестве по пограничным вопросам, Душанбе, 2 сентября 2011 года, <http://docs.cntd.ru/document/902303152> (վերջին անգամ օգտվելու ամսաթիվ՝ 21.06.2020).

⁵ St' u, Mette Prasse' Hartov- NATO Status of Forces Agreement: Background and a Suggestion for the Scope of Application; Baltic Defence Review No. 10, Volume 2/2003.

⁶ St' u, Charter of the United Nations, 26 June 1945, San Francisco, Article 2, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html> (վերջին անգամ օգտվելու ամսաթիվ՝ 21.06.2020).

⁷ St' u, Белоцкий С., Международно-правовые проблемы иностранного военного присутствия; Международное право N 1/2013, С. 88-98.

⁸ St' u, Sebastian Schmidt-Foreign Military Presence and the Changing Practice of Sovereignty: A Pragmatist Explanation of Norm Change/American Political Science Review, Vol. 108, No. 4, November 2014.

⁹ St' u, Robert E. Harkavy-Bases Abroad: The Global Foreign Military Presence; SIPRI 1989, P. 7.

¹⁰ St' u, Robert E. Harkavy-Bases Abroad: The Global Foreign Military Presence; SIPRI 1989, P. 7.

¹¹ St' u, John Woodliffe - The Peacetime Use of Foreign Military Installations Under Modern International Law; Martinus Nijhoff Publishers, 1992, Dordrecht, The Netherlands, P. 31.

¹² St' u, Robert E. Harkavy- Bases Abroad: The Global Foreign Military Presence, SIPRI 1989, P. 7.

¹³ St' u, Robert E. Harkavy- Great Power Competition for Overseas Bases: The Geopolitics of Access Diplomacy, 1982 Pergamon Press Inc., P. 15.

¹⁴ St' u, Robert E. Harkavy-Bases Abroad: The Global Foreign Military Presence, SIPRI 1989, P. 8.

¹⁵ St' u, Robert E. Harkavy -Great Power Competition for Overseas Bases: The Geopolitics of Access Diplomacy, 1982 Pergamon Press Inc., P. 14.

¹⁶ St' u, Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty regarding the Status of their Forces, signed in London on 19 June 1951 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17265.htm (վերջին անգամ օգտվելու ամսաթիվ՝ 22.06.2020)

¹⁷ St' u, Белоцкий С., Международно-правовые проблемы иностранного военного присутствия; Международное право N 1/2013, С. 88-98.

¹⁸ St' u, Договор между Российской Федерацией и Республикой Армения о российской военной базе на территории Республики Армения/ электронная версия-официальный сайт МИД РФ, http://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-1/47983?_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_advancedSearch=false&_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_keywords_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_fromPage=search&_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_andOperator=1 (վերջին անգամ օգտվելու ամսաթիվ՝ 22.06.2020)

¹⁹ St' u, Протокол N5 между Российской Федерацией и Республикой Армения о внесении изменений в Договор между Российской Федерацией и Республикой Армения о российской военной базе на территории Республики Армения от 16 марта 1995 г.

²⁰ St' u, Договор между Российской Федерацией и Республикой Армения о российской военной базе на территории Республики Армения/ электронная версия-официальный сайт МИД РФ, http://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-1/47983?_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_advancedSearch=false&_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_keywords_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_fromPage=search&_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_andOperator=1 (վերջին անգամ օգտվելու ամսաթիվ՝ 22.06.2020)

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ ՅԱՆԿ

1. Հայաստանի Հանրապետության և Ռուսաստանի Դաշնության միջև Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գտնվող Ռուսաստանի Դաշնության սահմանապահ զորքերի կարգավիճակի ու նրանց կենսագործունեության պայմանների մասին պայմանագիր, 1992թ. սեպտեմբերի 30, <https://uic.am/wp-content/uploads/2015/08/Paym-sahmanapah-arm.pdf>
2. Договор между Российской Федерацией и Республикой Армения о российской военной базе на территории Республики Армения/ электронная версия-официальный сайт МИД РФ, http://www.mid.ru/ru/foreign_policy/international_contracts/2_contract/-/storage-viewer/bilateral/page-1/47983?_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_advancedSearch=false&_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_keywords_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_fromPage=search&_storageviewer_WAR_storageviewerportlet_andOperator=1
3. Протокол N5 между Российской Федерацией и Республикой Армения о внесении изменений в Договор между Российской Федерацией и Республикой Армения о российской военной базе на территории Республики Армения от 16

www.ardaratutyunjurnal.com

մարտի 1995 թ.

4. Соглашение между Российской Федерацией и Республикой Таджикистан о сотрудничестве по пограничным вопросам, Душанбе, 2 сентября 2011 года, <http://docs.cntd.ru/document/902303152>
5. Charter of the United Nations, 26 June 1945, San Francisco, Article 2, <https://www.un.org/en/sections/un-charter/chapter-i/index.html>
6. Agreement between the Parties to the North Atlantic Treaty regarding the Status of their Forces, signed in London on 19 June 1951 https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17265.htm
7. Белоцкий С., Международно-правовые проблемы иностранного военного присутствия; Международное право N 1/2013.
8. Sebastian Schmidt - Foreign Military Presence and the Changing Practice of Sovereignty: A Pragmatist Explanation of Norm Change/American Political Science Review, Vol. 108, No. 4, November 2014.
9. Robert E. Harkavy - Great Power Competition for Overseas Bases: The Geopolitics of Access Diplomacy, 1982 Pergamon Press Inc.
10. Robert E. Harkavy- Bases Abroad: The Global Foreign Military Presence, SIPRI 1989.
11. John Woodliffe - The Peacetime Use of Foreign Military Installations Under Modern International Law; Martinus Nijhoff Publishers, 1992, Dordrecht, The Netherlands.
12. Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas edited by J. L. Holzgrefe, Robert O. Keohane; United Kingdom, Cambridge University Press 2003.
13. Mette Prasse' Hartov- NATO Status of Forces Agreement: Background and a Suggestion for the Scope of Application; Baltic Defence Review No. 10, Volume 2/2003.

Ромела Манукян

Соискатель кафедры европейского и международного
права юридического факультета ЕГУ

РЕЗЮМЕ

Содержание понятия «иностранная военная база» в контексте национального и международного права

Неотъемлемой частью современных межгосударственных отношений стало размещение военной базы одного государства на территории другого государства, что часто вызывает много правовых вопросов.

Чтобы получить более полную картину правового статуса иностранных военных баз за рубежом и найти более глубокие решения возникающих правовых вопросов, в первую очередь необходимо понять, что такое иностранная военная база в соответствии с международным правом.

В рамках данного исследования, ссылаясь на возможные варианты присутствия вооруженных сил другого государства на территории иностранного государства, предпринята попытка дать определение понятия «иностранная военная база» и выявить особенности последней в рамках права.

Ключевые слова: *иностранная военная база, международное право, суверенитет, иностранное военное размещение, военный объект.*

Romela Manukyan

PhD Student of the Chair of European and International
Law Faculty of Law of YSU

SUMMARY

The Content of the Concept of “Foreign Military Base” in the Context of National and International Law

An integral part of modern interstate relations has become deployment of a military base of one state on the territory of another state, which often raises many legal issues.

In order to get a more comprehensive picture of the legal status of foreign military bases abroad and to find in-depth solutions to emerging legal issues, first of all it is necessary to understand what a foreign military base is under international law.

In the framework of this study, referring to the possible variants of the presence of a state's military forces in the territory of another foreign state, an attempt is made to define the concept of “foreign military base” and reveal the features of the latter within the framework of law.

Key words: *foreign military base, international law, sovereignty, foreign military deployment, military facility.*

Բնագիրը ներկայացվել է 02.03.2021թ.

Ընդունվել է տպագրության 06.04.2021թ.

Հոդվածը երաշխավորել է տպագրության (գրախոսվել է)

իրավաբանական գիտությունների թեկնածու Հ. Միմնյանը